

ӨЗГӨЧӨ СОТ ИШИН ЖҮРГҮЗҮҮ

***А. Н. Кудайбергенов,**
Бишкек шаардык сотунун судьясы*

2022г.

Мазмууну

ЧЕНЕМДИК-УКУКТУК БАЗА	5
АТАЙЫН АДАБИЯТ	5
МОДУЛДУН МАКСАТТАРЫ	6
КҮТҮЛҮҮЧҮ ЖЫЙЫНТЫКТАР	7
1. ӨЗГӨЧӨ СОТ ИШИН ЖҮРГҮЗҮҮНҮН ТҮШҮНҮГҮ ЖАНА МАҢЫЗЫ	9
1.1. Өзгөчө сот ишин жүргүзүүнүн доо ишин жүргүзүүдөн айырмалыгы	9
1.2. Өзгөчө сот ишин жүргүзүү тартибинде каралуучу иштер	9
1.3. Өзгөчө жүргүзүлүүчү иштерди кароо тартиби	10
2. ЮРИДИКАЛЫК МААНИСИ БАР ФАКТЫЛАРДЫ АНЫКТОО	11
2.1. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо боюнча иштер	11
2.2. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо үчүн зарыл шарттар	11
2.3. Арызды берүү жана анын мазмууну	12
2.4. Арыз боюнча соттун чечими	13
3.БАЛАНЫ АСЫРАП АЛУУ ЖӨНҮНДӨ ИШТЕР БОЮНЧА ӨНДҮРҮШ	14
3.1. Арызды берүү жана анын мазмуну	14
3.2. Ишти соттук териштирүүгө даярдо	16
3.3. Арызды кароо	17
3.4. Арыз боюнча соттун чечими	18
3.5. Баланы асырап алууну жокко чыгаруу	19
4. КАМКОРЧУЛУКТУ (КӨЗӨМӨЛЧҮЛҮКТҮ) БЕЛГИЛӨӨ ЖӨНҮНДӨ ИШТЕР БОЮНЧА ӨНДҮРҮШ	20
4.1. Арызды берүү	20
4.2. Арыздын мазмуну	20
4.3. Арызды кароо	23
4.4. Арыз боюнча соттун чечими	23
4.5. Камкорчуну (көзөмөлчүнү) өз милдеттерин аткаруудан бошотуу жана четтетүү	24
5. БАЛДАРДЫ ИНТЕРНАТТЫК МЕКЕМЕЛЕРГЕ ЖӨНӨТҮҮ ЖӨНҮНДӨ ИШТЕР БОЮНЧА ӨНДҮРҮШ	24
5.1. Арызды берүү	24
5.2. Баланы жатак мекемеге жөнөтүү жөнүндө арыздын мазмуну	25
5.3. Арызды кароо	26

5.4. Арыз боюнча соттун чечими	26
5.5. Баланы жатак мекемеге жөнөтүү жөнүндө чечимди кайра кароо тууралуу ишти кароо	26
6. ЖАРАНДЫ ДАЙЫНСЫЗ ЖОК ДЕП ТАБУУ ЖАНА ЖАРАНДЫ ӨЛГӨН ДЕП ЖАРЫЯЛОО	28
6.1. Арызды берүү жана анын мазмууну	28
6.2. Арызды кароо тартиби	29
6.3. Дайынсыз жок же өлгөн деп табылган жарандын келгендигин же анын турган жеринин аныкталгандыгынын натыйжасы	29
7. ЖАРАНДЫ АРАКЕТКЕ ЖӨНДӨМДҮҮЛҮГҮ ЧЕКТЕЛГЕН ЖЕ АРАКЕТКЕ ЖӨНДӨМСҮЗ ДЕП ТАБУУ	30
7.1. Арызды берүү тартиби жана анын мазмууну	30
7.2. Жаранды аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген деп табуу жөнүндө ишти кароо тартиби	31
7.3. Жаранды аракетке жөндөмсүз деп табуу жөнүндөгү ишти кароо тартиби	31
7.4. Аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген дегенди алып салуу жана жаранды аракетке жөндөмдүү деп табуу	32
8. ЖАШЫ ЖЕТЕ ЭЛЕКТИ ТОЛУК АРАКЕТКЕ ЖӨНДӨМДҮҮ ДЕП ЖАРЫЯЛОО (ЭМАНСИПАЦИЯ)	32
8.1. Арызды берүү тартиби жана анын мазмууну	32
8.2. Арызды кароо тартиби	33
8.3. Эмансипация жөнүндөгү чечимди алып салуу	33
9. КЫЙМЫЛДУУ МҮЛКТҮ ЭЭСИ ЖОК ДЕП ТАБУУ ЖАНА ЭЭСИ ЖОК КЫЙМЫЛСЫЗ МҮЛККӨ КАРАТА МУНИЦИПАЛДЫК МЕНЧИК УКУГУН ТААНУУ	34
9.1. Арыз берүүнүн тартиби жана анын мазмууну	34
9.2. Арызды кабыл алуудан баш тартуу	34
9.3. Арыз боюнча соттун чечими	34
10. ТАЛАП КЫЛУУЧУНУН БААЛУУ КАГАЗДАРЫНА ЖАНА ОРДЕРДИК БААЛУУ КАГАЗДАРГА КАРАТА ЖОГОЛГОН МЕНЧИК УКУГУН КАЛЫБЫНА КЕЛТИРУУ (КАЙРА ЧАКЫРТУУ ИШИН ЖҮРГҮЗҮҮ)	35
10.1. Арызды беруу тартиби жана анын мазмууну	35
10.2. Арызды алгандан кийинки судьянын иш аракеттери	35
10.3. Документ кармоочунун арызы	36
10.4. Документти кармоочудан арыз келип түшкөндөн кийинки соттун иш-аракеттери	36
10.5. Арызды кароо тартиби	36

10.6. Арыз боюнча соттун чечими	37
10.7. Документти кармоочунун мүлктү негизсиз сатып алуу жөнүндө доо коюу укугу	37
11. ПСИХИАТРИЯЛЫК СТАЦИОНАРГА ЖАРАНДЫ МАЖБУРЛАП ЖАТКЫРУУ	37
11.1. Арызды берүү тартиби жана анын мазмууну	37
11.2. Арыз берүү мөөнөтү	38
11.3. Арызды карап чыгуу тартиби	38
12. ЖОГОЛГОН СОТ ӨНДҮРҮШҮН КАЛЫБЫНА КЕЛТИРҮҮ	38
12.1. Жоголгон сот өндүрүшүн калыбына келтирүүнүн тартиби	38
12.2. Арызды берүү	39
12.3. Арызды кароо	39
12.4. Иш боюнча өндүрүштү токтотуу жана жоголгон сот өндүрүшүн калыбына келтирүү жөнүндө арызды карабастан калтыруу	40
КОНТРОЛДУК СУРООЛОР	42
ТИРКЕМЕ	44

ЧЕНЕМДИК – УКУКТУК БАЗА

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы Кыргыз Республикасынын референдумунда (бүткүл элдик добуш берүүсүндө) 2010-жылдын 27 июнунда кабыл алынган;
2. Кыргыз Республикасынын жарандык процесстик кодекси 1999-жылдын 29 декабрындагы;
3. Кыргыз Республикасынын граждандык кодекси (I бөлүгү) 1998-жылдын 5 январындагы;
4. Кыргыз Республикасынын Бузуулар жөнүндө кодекси, 2017-жылдын 13 апрелиндеги №58;
5. Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө Кыргыз Республикасынын мыйзамы 2009-жылдын 17 июлундагы.

АТАЙЫН АДАБИЯТ

1. Россия Федерациясынын граждандык процесстик Кодексине (статьялар боюнча) комментарий А.Б. Борисов.; Китеп дүйнөсү, 2009-608 б.;
2. Россия Федерациясынын граждандык процесстик Кодексине комментарий Рыжаков А.П. М.: Норма бас., 2003-768 б.;
3. Граждандык процесс, Окуу китеби, жооп. ред. В.В.Ярков- 6-чы, М.: Волтерс Клувер, 2006-736 б.;
4. Россия Федерациясынын граждандык процесси, А.А. Власова ред. – М.: Юрайт-Издат, 2003-584 б.;
5. Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Пленумунун 2010-жылдын 29 январындагы №1 «Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жөнүндө иштер боюнча соттук тажрыйба жөнүндө» токтому;
6. Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Пленумунун 2008-жылдын 12-июнундагы №16 «Соттук чечим жөнүндө» токтому.

МОДУЛДУН МАКСАТТАРЫ

“Өзгөчө сот ишин жүргүзүү” модулдук курс бүткөндөн кийин угуучу:

1. Өзгөчө сот ишин жүргүзүүнүн түшүнүгүн жана маңызын билиш керек.
2. Өзгөчө сот ишин жүргүзүүнүн доо тартибинде иш жүргүзүүдөн айырмасын билиш керек.
3. Өзгөчө сот ишин жүргүзүүнүн тартибин жөнгө салган ЖПКнын статьяларын айтып бериш керек.
4. Сот юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо боюнча кандай иштерди карарын айтып бериш керек.
5. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо үчүн зарыл шарттарды айтып бериш керек.
6. Арыз берүүнүн тартибин айтып берип жана арызга коюлган негизги талаптарды түзүп бериш керек.
7. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жөнүндө иштер боюнча чечим кабыл алуунун тартибин жана чечимдин резолютивдик бөлүмүнүн мазмунун түшүндүрүп бериш керек.
8. Жаранды дайынсыз жок деп табуу жана жаранды өлгөн деп жарыялоо үчүн керек болгон шарттарды айтып берип жана арыз берүү жана ишти кароо тартибин түшүндүрүп бериш керек.
9. Дайынсыз жок же өлгөн деп табылган жарандын келгендиги же анын табылышы менен кандай натыйжалар түзүүлөрүн айтып бериш керек.
- 10.Кандай шарттар болгондо сот тарабынан жаранды аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген же аракетке жөндөмсүз деп табуу жүргүзүүлөрүн айтып бериш керек.
- 11.Жашы жете электи толук аракетке жөндөмдүү деп жарыялоо (эмансипация) жөнүндө арыз берүү үчүн керек болгон негиздерди билиш керек жана ишти кароонун тартибин айтып бериш керек.
- 12.Кыймылдуу мүлктү ээси жок деп табуу жана ээси жок кыймылсыз мүлккө карата муниципалдык менчик укугун таануу жөнүндө арызды кабыл алуу жана арыз боюнча чечим кабыл алуу тартибин түшүндүрүп бериш керек.
- 13.Жоголгон документти анык эмес деп табууну жана ага карата укуктарын калыбына келтирүү жөнүндө арыз берүүгө укугу бар адамдарды айтып бериш керек.
- 14.Документти кармоочудан арыз келип түшкөндөн кийин сот кандай иш-аракеттерди жасаш керегин түшүндүрүп бериш керек.
- 15.Жаранды мажбурлап психиатриялык стационарга жаткыруу жөнүндөгү арызды берүүгө укугу бар адамдарды айтып бериш керек.

16. Жарандык абал актысындагы туура эмес жазууларды белгилөө жөнүндө иштерди кароо тартибин түшүндүрүп бериш керек.
17. Нотариалдык иш-аракеттерди жүргүзүүгө же аларды жүзөөгө ашыруудан баш тартууга арыз берүү жана арыз боюнча ишти кароо тартибин билиш керек.

КҮТҮЛҮҮЧҮ ЖЫЙЫНТЫКТАР

“Өзгөчө сот ишин жүргүзүү” модулдук курс бүткөндөн кийин угучуу:

1. Өзгөчө сот ишин жүргүзүүнү мүнөздөөчү белгилерди атап бериш керек.
2. Өзгөчө сот ишин жүргүзүүнүн доо ишин жүргүзүүдөн айырмачылыктарын түшүндүрүп берүүнү билиш керек.
3. Өзгөчө сот ишин жүргүзүү тартибинде ишти кароого коюулган мыйзамдык талаптарды түзүш керек.
4. Кандай категориядагы иштер боюнча, кандай юридикалык мааниси бар фактыларды сот аныктаарын түшүндүрүп бериш керек.
5. Документтерди башкача жол менен ала албоо жана документтерди калыбына келтирүү мүмкүн болбоо деген түшүнүктөрдү аныктаган белгилерин айтып бериш керек.
6. Юридикалык мааниси бар фактыны аныктоо үчүн сотко берилүүчү арыздын үлгүсүн түзүш керек.
7. Юридикалык мааниси бар фактыны аныктоо жөнүндө кээ бир категориядагы иштер боюнча соттун чечиминин резолютивдик бөлүмүн жазыш керек.
8. Жаранды өлгөн деп жарыялоо жөнүндө арыз боюнча соттун чечимин түзүш керек.
9. Дайынсыз жок деп табылган жарандын келгендигине же анын турган жерин аныкталгандыгына байланыштуу соттун жаңы чечимин жазууну билиш керек.
10. Жаранды аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген же аракетке жөндөмсүз деп табуу жөнүндөгү ишти кароону өткөрүүнү билиш керек жана соттун чечимин даярдаш керек.
11. Эмансипация жөнүндөгү арыз боюнча соттун чечимин жазыш керек жана камкордук кылуучу органдын эмансипация жөнүндөгү арызы боюнча чечимин алып салуу жана арызды канааттандыруудан баштартуусу жөнүндө чечим кабыл алууну билиш керек.
12. Кыймылсыз мүлктү ээси жок деп табуу жана ээси жок кыймылсыз мүлккө карата муниципалдык менчик укугун таануу жөнүндөгү арыз боюнча ишти кароону өткөрүүнү билиш керек.
13. Жоголгон документти анык эмес деп табуу жана аларга карата укуктарын калыбына келтирүү жөнүндөгү арызда көрсөтүлүүгө тийиш болгон жагдайларды түзүш керек.

14. Жоголгон документти анык эмес деп табуу жөнүндөгү арызды кароонун жыйынтыгы боюнча чечим чыгарууну билиш керек.
15. Психиатриялык стационарга жаранды мажбурлап жаткыруу жана жаранды психиатриялык стационарда кармап туруу мөөнөтүн узартуу жөнүндөгү арыз боюнча соттун чечимин жазыш керек.
16. Жарандык абал актысындагы туура эмес жазууларды белгилөө жөнүндөгү иштерди каароонун жыйынтыктары менен чечим чыгарууну билиш керек.
17. Нотариалдык иш-аракеттерди жүргүзүү же аларды жүзөөгө ашыруудан баш тартуу жөнүндөгү арыз боюнча соттун чечиминин резолютивдик бөлүгүнүн мазмунуна коюлган талаптарды түзүш керек.

1.ӨЗГӨЧӨ СОТ ИШИН ЖҮРГҮЗҮҮНҮН ТҮШҮНҮГҮ ЖАНА МАҢЫЗЫ

Укук жөнүндө талаш-тартышты чечүү менен байланышпаган юридикалык мааниси бар фактыларды же абалдарды соттук аныктоо, ошондой, эле тийиштүү ЗАГС, нотариус, кредиттик мекемелердин жана ушул сыяктуу органдардын аракеттеринин укуктуулугун контролдоо – өзгөчө сот ишин жүргүзүү деп аталат.¹

1.1. Өзгөчө сот ишин жүргүзүүнүн доо ишин жүргүзүүдөн айырмалыгы

Өзгөчө сот ишин жүргүзүү – бул бир тараптуу укук жөнүндө талаш-тартыш каралбаган, качан бир жактын башка жакка материалдык укуктук талаптары жок сот ишин жүргүзүү.

Өзгөчө сот ишин жүргүзүүдө укуктук талаш-тартыштын жана тараптардын жоктугу утурлама доо коюуга, талаптарты алмаштырууга, тынышуу макулдашууну түзүгөө жол бербейт.

1.2. Өзгөчө сот ишин жүргүзүү тартибинде каралуучу иштер

Өзгөчө сот ишин жүргүзүү тартибинде сот:

- юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жөнүндөгү
- жаранды дайынсыз жок деп табуу же жаранды өлгөн деп жарыялоо жөнүндөгү
- жаранды аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген же аракетке жөндөмсүз деп табуу жөнүндөгү
- бойго жете электи толук аракетке жөндөмдүү деп табуу (эмансипация) жөнүндөгү
- кыймылдуу мүлктү ээси жок деп табуу жөнүндөгү жана ээси жок кыймылсыз мүлккө карата муниципалдык менчик укугун таануу жөнүндөгү
- жоголуп кеткен көрсөтүүчүгө карата баалуу кагаздарга жана ордердик баалуу кагаздарга карата укукту калыбына келтирүү жөнүндөгү (чакыруу ишин жүргүзүү)
- жаранды психиатриялык стационарга мажбурлап жаткыруу жөнүндөгү

¹Граждандык процесс: Окуу китеби: жоп. Ред. – В.В.Ярков, – 6-чыг.-М.: Волтерс Клувер, 2006. – стр 470 бет.

Кыргыз Республикасынын мыйзамдарды менен өзгөчө сот ишин жүргүзүүгө башка иштер да тийиш кылынышы мүмкүн.

1.3. Өзгөчө жүргүзүлүүчү иштерди кароо тартиби

Өзгөчө жүргүзүлүүчү иштер сот тарабынан ушул Кодекстин 30-38 главаларында белгиленген алымча, кошумчалары менен доо ишин жүргүзүү боюнча жалпы эрежелери менен каралат.

Арыздын мазмуну Кыргыз Республикасынын ЖПКнын **132 ст.** талаптарына жооп бериш керек.

Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо учун **арыз аны берүүчүнүн жашаган жери боюнча берилет** (КР. ЖПК 274 ст.) Буга кыймылсыз мүлктү менчик укугунда ээлөө, пайдалануу жана тескөө фактысын аныктоо боюнча арыз кирбейт, **мындай арыз кыймылсыз мүлктүн жайгашкан жери боюнча берилет.**

Жаранды дайынсыз жок деп табуу же жаранды өлгөн деп жарыялоо боюнча арыз таламдаш жак тарабынан **арыз берүүчүнүн жашаган жери боюнча берилет** (КР. ЖПК 277 ст.).

Сотко караштуу укук боюнча талаш-тартыштын аныкталышы ишти өзгөчө сот ишин жүргүзүү тартибинде кароого жол бербейт. Өзгөчө жүргүзүлүүчү иштердин бул өзгөчөлүгү **ЖПК 271ст. 3б. белгиленген.**

Мисал

Аламүдүн райондук сотунун чечими менен Таш-Дөбө айыл окмөтүнүн өкүлүнүн арызы канааттандырылган. Таш-Дөбө айылынын, Балничная көчөсүндө жайгашкан кыймылсыз мүлк ээсиз деп табылып жана ага муниципалдык менчик укугу таанылган. Чүй областтык сотунун жарандык иштер боюнча соттук коллегиясынын аныктамасы менен Аламүдүн райондук сотунун чечими жокко чыгарылган жана Таш-Дөбө айыл өкмөтүнүн өкүлүнүн арызы кароосуз калтырылган.

Областтык сот арыз өзгөчө сот ишин жүргүзүү тартибинде берилген бирок укук жөнүндө талаш-тартыш бар деп көрсөткөн. Эгерде өзгөчө жүргүзүлүүчү ишти сотто кароодо сотко караштуу укук боюнча талаш-тартыш бар экендиги аныкталса, анда сот аныктама чыгарып, анда арыз берүүчүгө жана таламдаш башка жарктарга алардын талаш-тартыш маселени өзгөчө иш жүргүзүлүүчү сотто доо боюнча иш жүргүзүү тартибинде чечип алуу укугу түшүндүрүлөт.

2. ЮРИДИКАЛЫК МААНИСИ БАР ФАКТЫЛАРДЫ АНЫКТОО

Тийиштүү документ жоголуп кеткендигине, аны калыбына келтирүү мүмкүн болбогондугуна же башка себебтер менен тигил же бул фактыны күбөлөндүрүү мүмкүн болбогон учурда, мыйзам юридикалык мааниси бар фактыларды сотаркылуу аныктоо тартибин караган (ЖПК 272-276 ст.).

2.1. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо боюнча иштер

ЖПК 272 ст. ылайык сот төмөнкү фактыларды аныктоо боюнча иштерди карайт:

- жактардын бир тууганчылык мамилелерин;
- жактын багууда болушун;
- төрөлүүнү, багыпалууну, никени, ажырашууну жана олүмдү каттоо;
- мыйзамда белгиленген учурларда, жубайлардын биринин өлүмүнө байланыштуу жарандык абалды каттоо органдарында, ошондой эле, иш жүзүндө никеде болгондугун;
- ата экендигин аныктоо;
- документте көрсөтүлгөн аты, атасынын аты жана фамилиясы бул адамдын паспорттуу ралуу күбөлүгүндөгү атына, атасынын атына жана фамилиясына туура келбегендиктен, белгилөөчү документтин таандуулугун;
- кыймылсыз мүлккө менчик укугунда ээлик кылууну, пайдаланууну жана тескөөнү;
- кырсыктын болгондугун;
- жарандык абалды каттоо органдары өлүмдү каттоодон баш тарткан учурда адамдын белгилүү бир кырдаалда өлгөндүгүн;
- мурасты кабыл алууну жана мурас ачылган жерди;
- эгерде мыйзамдарда аларды аныктоонун бөлөк тартиби белгиленбесе, юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо боюнча иштерди карайт.

2.2. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо үчүн зарыл шарттар

ЖПК 273 ст. талаптарына ылайык сот юридикалык мааниси бар фактыларды арыз бурүүчү бул фактыларды күбөлөндүргөн документтерди башкача жол менен ала албаган учурда же болбосо жоголуп кеткен документтерди калыбына келтирүү мүмкүн болбогон учурда аныктайт.

2.3. Арызды берүү жана анын мазмууну

Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жөнүндө иштер боюнча арыздар

Кыймылсыз мүлктү менчик укугунда ээлөө, пайдалануу жана тескөө фактысын аныктоо боюнча арыздар

берилет

берилет

арыз берүүчүнүн жашаган жериндеги сотко

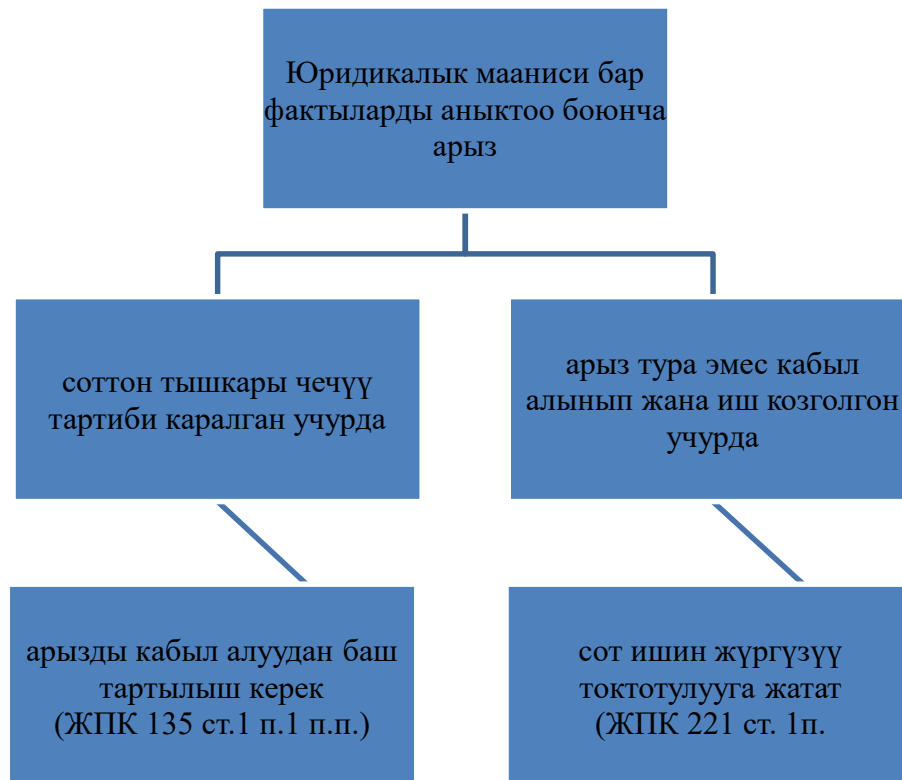
Кыймылсыз мүлктүн жайгашкан жери боюнча сотко

Эгерде арыз берүүчү юридикалык жак болсо, анда арыз юридикалык жактын катталган жери боюнча берилет.

Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо боюнча иштер сотто буга кызыктар болгон адамдардын, ошондой эле мыйзам боюнча сотко башка адамдардын кызыкчылыгын коргоо үчүн кайрылууга укугу бар жарандардын жана юридикалык жактардын арыздары боюнча козголот.

Мисал

Галина Асан менен иш жузундо никеде болбой жашаган. 2008 жылы алар Руслан аттуу уулду болушкан. Асан 2009-жылы жол кырсыгына кабылган жана денесине оор жаракат алган, кийин алган жаракаттардын кесепетинен каза болгон. Галина сотко Асандын баласы Русланга карата аталыгын таануу фактысын табуу жөнүндө арыз менен кайрылган. Ош шаардык сотунун чечими менен Галинанын арызы канааттандырылган.

Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жонундогу арыз **ЖПК 132 ст.** талаптарына жооп бериш керек. Арызда, дайыма каралуучу (аталышы, жашаган жери же арыз берүүчүнүн турган жери, тиркелүүчү документтер жана башкалар) реквизиттерден тышкары төмөндөгүлөрдөй көрсөтүлүшү керек:

- кандай факты аныкталышы керек
- бул факт арыз берүүчүнүн кайсы максаты үчүн аныкталууга зарыл экендиги
- жоголуп кеткен документтерди калыбына келтируу мумкун болбогондугун ырастаган далилдер

Эгерде, арызда сотко кайрылуунун максаты көрсөтүлбөсө, **судья ЖПК 135ст. 1п.** колдонуп жана **арызды кабыл алуудан баш тартууга укуктуу.**

2.4. Арыз боюнча соттун чечими

Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жонундо иш боюнча чыгарылган чечим Кыргыз Республикасынын **ЖПК 201ст.** көрсөтүлгөн соттун чечиминин бардык талаптарына шайкеш болуп керек.

3. БАЛАНЫ АСЫРАП АЛУУ ЖӨНҮНДӨ ИШТЕР БОЮНЧА ӨНДҮРҮШ

3.1. Арызды берүү жана анын мазмуну

Баланы же балдарды (мындан ары - бала) асырап алуу жөнүндө арыз баланы асырап алууну каалаган жарандар тарабынан асырап алынуучу баланын жашаган жери же турган жери боюнча райондук сотко берилет.

ЖПКтин 270-статьясына ылайык арызда төмөндөгүлөр көрсөтүлөт:

- асырап алуучулардын (асырап алуучунун) фамилиясы, ысымы, атасынын ысымы, жашаган жери;
- асырап алынуучу баланын фамилиясы, ысымы, атасынын ысымы, жашаган (турган) жери;
- асырап алынуучу баланын ата-энеси, бир туугандары жөнүндө маалыматтар;
- баланы асырап алуу жөнүндө асырап алуучулардын (асырап алуучунун) өтүнүчүн негиздөөчү жагдайлар жана бул жагдайларды ырастаган далилдер;
- асырап алынуучу баланын фамилиясын, ысымын, атасынын ысымын, бир жашка чейинки баланы асырап алууда анын туулган күнүн, асырап алынуучу баланын жашаган жерин өзгөртүү жөнүндө; баланын туулгандыгы жөнүндө актылык жазууга тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүүгө асырап алуучулардын (асырап алуучунун) каалоосу болгондо - баланын туулгандыгы жөнүндө актылык жазууга асырап алуучуларды (асырап алуучуну) ата-энеси катары жазуу жөнүндө өтүнүч.

Баланы асырап алуу жөнүндө арызга төмөндөгүлөр тиркелүүгө тийиш:

- асырап алуучулардын (асырап алуучунун) туулгандыгы жөнүндө күбөлүгүнүн көчүрмөсү;
- никеде турган адамдар (адам) тарабынан баланы асырап алууда асырап алуучулардын (асырап алуучунун) нике жөнүндө күбөлүгүнүн көчүрмөсү;

- жубайлардын бири тарабынан бала асырап алынганда - жубайынын макулдугу же жубайлар үй-бүлө мамилелерин токтоткондугун, бир жылдан ашык бирге жашабай калгандыгын жана жубайынын жашаган жери белгисиз экендигин ырастаган документ;
- асырап алуучулардын (асырап алуучунун) ден соолугунун абалы жөнүндө медициналык корутунду;
- эмгек акысы жөнүндө иштеген жеринен маалымкат же болбосо кирешелери жөнүндө декларациянын көчүрмөсү же асырап алуучулардын (асырап алуучунун) кирешелери жөнүндө башка документ;
- асырап алуучулар жашап жаткан турак жайга болгон менчик укугун же пайдалануу укугун ырастаган документ.

Кыргыз Республикасынын аймагынан тышкары жерде туруктуу жашаган Кыргыз Республикасынын жарандары, чет өлкөлүк жарандар же жарандыгы жок адамдар тарабынан Кыргыз Республикасынын жараны болуп эсептелген бала асырап алынганда, арыз берүүчүлөр тарабынан кошумча төмөнкүлөрдү беришет:

- асырап алуучулар жараны болуп саналган мамлекеттин (баланы жарандыгы жок адамдар асырап алганда - бул адамдар туруктуу жашаган мамлекеттин) компетенттүү органынын алардын жашоо шарттары жөнүндө жана асырап алуучу болууга мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө корутундусу;
- тиешелүү мамлекеттин компетенттүү органынын асырап алынуучу баланын бул мамлекеттин аймагына кирүүсүнө жана анда туруктуу жашоосуна берген уруксаты.

Чет өлкөлүк жаран болуп саналган баланы Кыргыз Республикасынын аймагында Кыргыз Республикасынын жараны асырап алганда, арыз берүүчү тарабынан кошумча төмөнкүлөр берилет:

- баланын мыйзамдуу өкүлүнүн макулдугу;
- бала жараны болуп саналган мамлекеттин компетенттүү органынын макулдугу;

- эгерде аталган мамлекеттин мыйзамдарына жана (же) Кыргыз Республикасынын эл аралык келишимдерине ылайык талап кылынса, асырап алууга баланын өзүнүн макулдугу.

3.2. Ишти соттук териштирүүгө даярдоо

Ишти соттук териштирүүгө даярдоодо судья асырап алынуучу баланын жашаган (турган) жериндеги балдарды коргоо боюнча мамлекеттик ыйгарым укуктуу органдын аймактык бөлүмүнөн (мындан ары - балдарды коргоо боюнча орган) **асырап алуунун негиздүүлүгү жана асырап алынып жаткан баланын кызыкчылыгына туура келе тургандыгы жөнүндө корутундуну** талап кылат.

Балдарды коргоо боюнча органдын корутундусуна төмөнкүлөр тиркелүүгө тийиш:

- асырап алуучулардын (асырап алуучунун) жашаган жери боюнча балдарды коргоо боюнча орган түзгөн асырап алуучулардын (асырап алуучунун) жашоо шарттарын иликтөө актысы

Акт башка маалыматтар менен бир катарда:

- асырап алуу учуруна чейин асырап алуучунун соттолбогондугу, ата-энелик укуктарынан ажыратылбагандыгы же алардын чектелбегендиги, аракетке жөндөмсүз же аракетке чектелген жөндөмдүү деп табылбагандыгы, ага жүктөлгөн милдеттерди талаптагыдай эмес аткаргандыгы үчүн камкорчунун, көзөмөлчүнүн милдеттеринен четтетилбегендиги, мурда ага карата асырап алуу жокко чыгарылбагандыгы жөнүндө маалыматтар камтылат;
- асырап алынуучу баланын туулгандыгы жөнүндө күбөлүгүнүн көчүрмөсү;
- асырап алынуучу баланын ден соолугунун абалы, дене бойлук жана акыл-эстик өнүгүүсү жөнүндө медициналык корутунду;
- асырап алынуучу баланын бир туугандарынын бар экендиги жана турган жерлери жөнүндө маалыматтар;
- он жаш куракка жеткен асырап алынуучу баланын асырап алууга, ошондой эле анын фамилиясын, ысымын, атасынын ысымын өзгөртүү жана асырап алуучуларды (асырап алуучуну) анын ата-энеси катары жазуу мүмкүндүгүнө макулдугу (мындай макулдук мыйзамга ылайык талып кылынбаган учурларды кошпогондо);

- баланын ата-энесинин асырап алууга макулдугу (он алты жаш куракка жете элек ата-энелердин баласын асырап алууда - ошондой эле алардын мыйзамдуу өкүлдөрүнүн макулдугу, ал эми алар болбосо - балдарды коргоо боюнча органдын макулдугу же баланын ата-энесинин макулдугу талап кылынбаган жагдайлардын бири бар экендигин ырастаган документ).

Камкорчулук (көзөмөлчүлүк) астында, багып алган үй-бүлөдө, тарбиялоо мекемелеринде, калкты социалдык коргоо мекемелеринде, дарылоочу жана башка ушул сыяктуу мекемелерде турган баланы асырап алууда - **тиешелүү түрдө камкорчунун (көзөмөлчүнүн), багып алган ата-энесинин, аталган мекемелердин жетекчилеринин макулдугу.**

Баланын тууганы болбогон Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары жерлерде туруктуу жашаган Кыргыз Республикасынын жарандары, чет өлкөлүк жарандар же жарандыгы жок адамдар баланы асырап алганда - **ата-энесинин камкордугусуз калган балдар жөнүндө маалыматтардын мамлекеттик банкында асырап алынуучу бала жөнүндө маалыматтардын бар экендигин ырастаган документ, ошондой эле Кыргыз Республикасынын аймагында туруктуу жашаган Кыргыз Республикасынын жарандарынын үй-бүлөсүнө баланы тарбияга берүүнүн же жарандыгына жана жашаган жерине карабастан баланын туугандарына баланы асыроого берүүгө мүмкүн эместигин ырастаган документтер.**

3.3. Арызды кароо

Баланы асырап алуу жөнүндө ишти сот иш өндүрүшкө кабыл алынган күндөн тартып **отуз күнгө чейинки** мөөнөттө карайт.

Ишти жабык сот отурумунда кароо жөнүндө маселе ушул Кодекстин 13-беренесинде каралган эрежелер боюнча каралат.

Баланы асырап алуу жөнүндө ишти сот

- асырап алуучулардын (асырап алуучунун),
- балдарды коргоо боюнча органдын,
- прокуратуранын өкүлүнүн

милдеттүү түрдө катышуусу менен карайт.

Ишеним кат боюнча асырап алууга жол берилбейт.

Сот ишти кароого катышууга

- асырап алынуучу баланын ата-энесин (ата-энесинин бирин) жемыйзамдуу өкүлдөрүн,
- он жаш куракка жеткен баланы (асырап алууга баланын макулдугу талап кылынбаган учурларды кошпогондо),
- анын туугандарын
- жана башка кызыкдар тараптарды **тартат**.

Асырап алуучунун өтүнүчү боюнча сот асырап алынуучу баланын ата-энеси асырап алуучуну билбей калуусун камсыз кылат. Эгерде буга мүмкүн болбосо, асырап алынган баланын ата-энеси өзүнчө сот отурумунда угулат.

3.4. Арыз боюнча соттун чечими

Баланы асыроо жөнүндө арыз канааттандырылган учурда, асырап алуучулардын өтүнүчү боюнча төмөндөгү маалыматтардын өзгөрүшү жөнүндө көрсөтүлүшү мүмкүн:

- асырап алынган баланын фамилиясын, ысымын, атасынын ысымын,
- туулган жерин,
- бир жашка чейинки курактагы баланын туулган күнү,
- төрөлгөндүгү жөнүндө актыларды мамлекеттик каттоого алуу китебинде асырап алуучуларды алар асырап алган баланын ата-энеси катары жазуу жөнүндө.

Асырап алынган баланын ата-энесинин же анын туугандарынын өтүнүчү боюнча асырап алынган баланын анын **ата-энесинин бири менен** (баланы бир адам асырап алган учурда) же **каза болгон атасынын же энесинин бир туугандары менен мамилесин сактоо жөнүндө** көрсөтүлүшү мүмкүн.

Баланы асырап алуу жөнүндө арыз канааттандырылган соттун чечиминин көчүрмөсү ал мыйзамдуу күчүнө кирген күндөн тартып **үч күндүн ичинде**, чечим чыгарылган жер боюнча жарандык абал актыларын жазуу органына, баланын асырап алынгандыгын мамлекеттик каттоо үчүн сот тарабынан жиберилет.

Асырап алуучулардын (асырап алуучунун) жана асырап алынган баланын өз ара укуктары жана милдеттери соттун чечими **мыйзамдуу күчүнө кирген күндөн тартып** белгиленет.

Баланын мурдагы ата-энесине сот чечимдин **асырап алуучу жөнүндө** маалыматтар көрсөтүлбөгөн көчүрмөсүн берет.

3.5. Баланы асырап алууну жокко чыгаруу

Баланы асырап алууну жокко чыгаруу сот тартибинде:

- анын ата-энелеринин (ата-энесинин биринин),
- баланы асырап алуучулардын (асырап алуучунун),
- он төрт жаш куракка чыккан асырап алынган баланын,
- балдарды коргоо боюнча органдын,
- прокурордун **арызы боюнча жүргүзүлөт.**

Иш чечим чыгарган сот тарабынан:

- арыз берүүчүнүн,
- балдарды коргоо боюнча органдын өкүлүнүн,
- прокурордун **милдеттүү катышуусу менен каралат.**

Эгерде асырап алууну жокко чыгаруу жөнүндө ишти кароодо укук жөнүндө талаштын бар экендиги аныкталса, сот аныктама чыгарат, анда арыз берүүчүгө жана башка кызыкдар жактарга талашты ошол эле сотто доо өндүрүшү тартибинде чечүү укугун, ЖПКтин 134 жана 135-статьяларынын талаптарын аткаруу зарылчылыгы да түшүндүрөт. Бул талаптар аткарылбаган учурда, асырап алууну жокко чыгаруу жөнүндө арыз кароосуз калтырылат.

Асырап алуу жокко чыгарылган учурда соттун чечиминде бала ата-энесине берилет, ал эми баланын ата-энеси болбогондо, ошондой эле баланы ата-энесине берүү анын кызыкчылыктарына карама-каршы келгенде, бала балдарды коргоо боюнча ыйгарым укуктуу органдын камкорчулугуна өткөрүп берилет.

Сот баланын асыроого алынып жаткандыгына байланыштуу ага берилген фамилиясын, ысымын, атасынын ысымын ага калтыруу-калтырбоо маселесин, он жашка куракка жеткен баланын фамилиясын, ысымын, атасынын ысымын өзгөртүү анын макулдугу менен болгонун эске алып, чечет.

Сот баланын кызыкчылыктарына таянуу менен мурдагы асырап алуучуну Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодексинде белгиленген өлчөмдө баланы багуу үчүн каражат төлөөгө милдеттендирет.

Асырап алынган баланын жашы жеткен куракка келип калганда асырап алууну жокко чыгарууга жол берилет, эгерде:

- асырап алуучунун жана асырап алынган баланын өз ара макулдугу бар болсо;
- асырап алынган баланын ата-энесинин өз ара макулдугу бар болсо (ата-энеси тирүү болуп, ата-энелик укуктардын ажыратылбаса же сот тарабынан аракетке жөндөмсүз деп табылбаса).

Сот баланы асырап алууну жокко чыгаруу жөнүндө соттун чечими мыйзамдуу күчүнө кирген күндөн тартып **үч күндүн ичинде** соттун бул чечиминин көчүрмөсүн асырап алуу мамлекеттик каттоодон өткөн жер боюнча жарандык абал актыларын жазуу органына жиберүүгө милдеттүү.

4. КАМКОРЧУЛУКТУ (КӨЗӨМӨЛЧҮЛҮКТҮ) БЕЛГИЛӨӨ ЖӨНҮНДӨ ИШТЕР БОЮНЧА ӨНДҮРҮШ

4.1. Арызды берүү

Камкорчуну (көзөмөлчүнү) дайындоо жөнүндө арыз камкорчулукту (көзөмөлчүлүктү) тариздөөнү каалаган жаран тарабынан, камкордукка (көзөмөлдүккө) муктаж адамдын жашаган жери же турган жери боюнча сотко берилет.

Камкорчуну (көзөмөлчүнү) дайындоо жөнүндө арыз камкордук (көзөмөлдүк) дайындоо болжолдонуп жаткан жашы жете элек баланын ата-энеси тарабынан берилиши мүмкүн (Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинин 76-ст.).

4.2. Арыздын мазмуну

Камкорчуну (көзөмөлчүнү) дайындоо жөнүндө арызда төмөнкүлөр көрсөтүлүүгө тийиш:

- камкорчуга (көзөмөлчүгө) талапкердин фамилиясы, ысымы, атасынын ысымы, жашаган жери;
- камкорчулукту (көзөмөлчүлүктү) белгилөөгө муктаж адамдын фамилиясы, ысымы, атасынын ысымы, туулган датасы, жашаган жери же турган жери;
- камкорчулукту (көзөмөлчүлүктү) белгилөө жөнүндө өтүнүч негизделүүчү жагдайлар жана бул жагдайларды ырастаган далилдер.

Камкорчуну (көзөмөлчүнү) дайындоо жөнүндө арызга төмөнкүлөр тиркелүүгө тийиш:

- балдарды коргоо боюнча органдын камкорчуну (көзөмөлчүнү) дайындоо жөнүндө маселе боюнча корутундусу;
- балдар жөнүндө маалыматтардын мамлекеттик банкынан камкорчу (көзөмөлчү) тууралуу көчүрмө;
- камкордукка алынуучунун туулгандыгы жөнүндө күбөлүгүнүн көчүрмөсү;
- камкорчуга (көзөмөлчүгө) талапкердин туулгандыгы жөнүндө күбөлүгүнүн көчүрмөсү;
- эгерде никеде турса, камкорчуга (көзөмөлчүгө) талапкердин нике жөнүндө күбөлүгүнүн көчүрмөсү;
- эгерде камкорчуга (көзөмөлчүгө) талапкер камкордукка алынуучунун тууганы болсо, алардын ортосунда туугандык мамилелердин бар экендигин ырастаган документтер;
- эгерде камкорчуга (көзөмөлчүгө) талапкер жубайлардын бири болсо, жубайынын макулдугу же жубайлар үй-бүлөлүк мамилелерди токтоткондугун, бир жылдан ашык бирге жашабагандыгын жана жубайынын жашаган жеринин белгисиз экендигин ырастаган документ;
- камкордукка алынуучунун жашаган (турган) жери боюнча же камкорчунун (көзөмөлчүнүн) жашаган жери боюнча балдарды коргоо боюнча орган тарабынан түзүлгөн, камкорчунун (көзөмөлчүнүн) жашоо шарттарын иликтөөнүн актысы;
- камкорчуга (көзөмөлчүгө) талапкердин ден соолугунун абалы жөнүндө медициналык корутунду;
- камкорчуга (көзөмөлчүгө) талапкердин эмгек акысы жөнүндө иштеген жеринен маалымкат же болбосо кирешелери жөнүндө декларациянын көчүрмөсү же кирешелери жөнүндө башка документ.

Ата-энелер арыз бергенде:

- алар сотко кайрылганга чейин баласына камкорчуну же көзөмөлчүнү дайындоо жөнүндө балдарды коргоо боюнча органга биргелешип берген, өздөрүнүн ата-энелик милдеттерин аткара албагандыгына жүйөлүү себептер бар экендигинин далилдери тиркелген арызы.

Жалгыз энеси же атасы арыз бергенде:

- баланын жашаган жери боюнча балдарды коргоо боюнча органына атасынын же энесинин өз колу менен жазган, Кыргыз Республикасынын Балдар жөнүндө кодексинде каралган эрежелер боюнча күбөлөндүрүлгөн арызы.

Он төрт жаш куракка чыккан жашы жете элек бала арыз бергенде:

- анын балдарды коргоо боюнча органга берген, камкорчу катары конкреттүү адам көрсөтүлгөн арызы.

Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналган, Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары жерде туруктуу жашаган Кыргыз Республикасынын жараны, чер өлкөлүк жараны же жарандыгы жок адам арыз бергенде кошумча төмөндөгү берилет:

- жараны камкорчу (көзөмөлчү) болуп саналган мамлекеттин компетенттүү органынын анын жашоо шарты жөнүндө жана камкорчу (көзөмөлчү) болууга мүмкүндүгү жөнүндө корутундусу;

Жарандыгы жок адам арыз берген учурда, ал туруктуу жашаган мамлекеттин компетенттүү органынын корутундусу берилет:

- тиешелүү мамлекеттин компетенттүү органынын камкордукка алынуучунун бул мамлекеттин аймагына кирүүсүнө жана туруктуу жашоосуна берген уруксаты.

Чет өлкөлүк жаран болуп саналган камкордукка алынуучуга карата Кыргыз Республикасынын жараны камкорчу (көзөмөлчү) болуп дайындалганда, камкорчуга (көзөмөлчүгө) талапкер тарабынан кошумча төмөнкүлөр да берилет:

- баланын мыйзамдуу өкүлүнүн макулдугу;
- бала жараны болуп саналган мамлекеттин компетенттүү органынын макулдугу;

- эгерде көрсөтүлгөн мамлекеттин мыйзамдарына ылайык талап кылынса, камкордукка алынуучунун өзүнүн камкорчу (көзөмөлчү) дайындоого макулдугу.

4.3. Арызды кароо

Ишти сот:

- камкорчуга (көзөмөлчүгө) талапкердин,
- балдарды коргоо боюнча органдын өкүлүнүн,
- прокурордун милдеттүү түрдө катышуусу менен карайт.

Сот ишке катышууга:

- камкордукка алынуучунун ата-энесин (алардын бирин);
- же башка мыйзамдуу өкүлдөрүн;
- анын туугандарын;
- он жаш куракка жеткен баланын өзүн;
- жана башка кызыкдар жактарды тартууга укуктуу.

Камкорчуну (көзөмөлчүнү) дайындоо жөнүндө ишти сот иш өндүрүшкө кабыл алынган күндөн баштап **отуз күнгө чейинки мөөнөттө** карайт.

4.4. Соттун арыз боюнча чечими

Соттун чечиминде камкорчунун (көзөмөлчүнүн) ыйгарым укуктарын колдонуунун мөөнөтү, ал аралык мезгил же белгилүү бир окуянын болушу көрсөтүлүшү мүмкүн.

Сот камкорчунун (көзөмөлчүнүн) укуктарын жүзөгө ашыруусунда жана милдеттерин аткаруусунда милдеттүү болгон талаптарды аныкташы мүмкүн, анын ичинде:

- тарбиялоонун конкреттүү шарттарын аныктаган талаптарды;
- камкорчу (көзөмөлчү) жасоого укуксуз болгон айрым аракеттерди.

Чечиминин көчүрмөсүн соттун чечими мыйзамдуу күчүнө кирген күндөн баштап **үч күндүн ичинде** сот балдарды коргоо боюнча органга жиберет.

4.5. Камкорчуну (көзөмөлчүнү) өз милдеттерин аткаруудан бошотуу жана четтетүү

Камкорчуну (көзөмөлчүнү) өзүнүн милдеттерин аткаруудан бошотуу, четтетүү жөнүндө арыз менен сотко:

- балдарды коргоо боюнча орган,
- камкорчунун (көзөмөлчүнүн) өзү,
- камкордукка алынуучунун ата-энеси (алардын бири),
- жашы жете элек камкордукка алынуучунун асырап алуучулары (асырап алуучусу),
- камкордукка алынуучу жайгаштырылган дарылоо мекемесинин администрациясы,
- тарбиялоо мекемесинин администрациясы,
- калкты социалдык коргоо мекемесинин же ушундай башка мекеменин администрациясы,
- камкордукка алынуучунун өзү,
- анын үй-бүлө мүчөлөрү,
- анын жакын туугандары (бирге жашагандыгына көз карандысыз түрдө),
- прокурор кайрылууга укуктуу.

Арыз камкорчуну (көзөмөлчүнү) белгилөө жөнүндө чечим чыгарган сотко берилет.

Бул категориядагы иштер сот тарабынан:

- балдарды коргоо боюнча органдын өкүлүнүн,
- камкорчунун (көзөмөлчүнүн),
- прокурордун милдеттүү катышуусу менен каралат.

5. БАЛДАРДЫ ИНТЕРНАТТЫК МЕКЕМЕЛЕРГЕ ЖӨНӨТҮҮ ЖӨНҮНДӨ ИШТЕР БОЮНЧА ӨНДҮРҮШ

5.1. Арызды берүү

Интернат мекемелерине жиберүү жөнүндө арыздар балдардын жашаган жери же турган жери боюнча берилет.

Интернат мекемелерине:

Ата-энелери:

- ата-энеси ата-энелик укуктардан ажыратылган же чектелген,
- дайынсыз жоголгон,
- аракетке жөндөмсүз (аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген) деп таанылган,
- эркинен ажыратуу түрүндө жазасын өтөп жаткан, балдар,
- жетим балдар **жөнөтүлүшү мүмкүн.**

Арыз берүүгө:

- балдарды коргоо боюнча тиешелүү органдар,
- баланын мыйзамдуу өкүлдөрү,
- анын жакын туугандары,
- үй-бүлө мүчөлөрү,
- прокурор укуктуу.

Соттор тарабынан:

- балдарга алты айдан ашпаган мезгилге кызматтарды көрсөткөн жатак мекемелерине,
- сүйлөөсү, угуусу, көрүүсү начар балдар, ден соолук мүмкүнчүлүктөрү чектелген балдар үчүн жатак мектептерге,
- психоневрлогиялык жатак үйлөргө,
- зээндүү балдар үчүн жатак мекемелерге **балдарды жайгаштыруу жөнүндө иштер каралбайт.**

Балдарды жатак мекемелерге жөнөтүү баланы үй-бүлөгө жайгаштыруу боюнча мүмкүнчүлүк калбаган учурда акыркы чара катары колдонулат.

5.2. Баланы жатак мекемеге жөнөтүү жөнүндө арыздын мазмуну

Арызда төмөнкүлөр көрсөтүлүүгө тийиш:

- баланын фамилиясы, ысымы, атасынын ысымы, жашаган (турган) жери, баланын ата-энеси жөнүндө, анын бир туугандарынын бар экендиги тууралуу маалыматтар;

- баланы жатак мекемеге жөнөтүү жөнүндө арызды негиздөөчү жагдайлар жана бул жагдайларды ырастаган далилдер.

Арызга төмөнкүлөр тиркелүүгө тийиш:

- баланы интернат мекемесине жиберүүнүн зарылдыгы жөнүндө балдарды коргоо боюнча органдын корутундусу;
- жатак мекемеге жөнөтүлүүчү баланын туулгандыгы жөнүндө күбөлүгүнүн көчүрмөсү;
- соттун мыйзамдуу күчүнө кирген:
 - а) баланын ата-энесин ата-энелик укуктарынан ажыратуу же чектөө жөнүндө,
 - б) анын ата-энесин дайынсыз жоголгон,
 - с) аракетке жөндөмсүз (аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген) деп таануу жөнүндө чечими,
- баланын ата-энесине эркиндигинен ажыратуу түрүндө жаза дайындалгандыгы жөнүндө соттун өкүмү жана ата-энеси эркиндигинен ажыратуу жайларында жазасын иш жүзүндө өтөп жаткандыгы жөнүндө маалыматтар;
- баланын ден соолугунун абалы, денебойлук жана акыл-эстик өнүгүүсү жөнүндө медициналык корутунду;
- баланы үй-бүлөгө жайгаштыруунун мүмкүн эместигин ырастаган маалыматтар.

5.3. Арызды кароо

Иш ал сот өндүрүшүнө кабыл алынган күндөн баштап **отуз күнгө чейинки мөөнөттө** сот тарабынан каралат.

Сот ишти:

- балдарды коргоо боюнча органдын өкүлүнүн
- прокурордун милдеттүү түрдө катышуусу менен **карайт**.

Сот ишке катышууга:

- баланын ата-энесин (алардын бирин),
- же башка мыйзамдуу өкүлдөрүн,
- анын туугандарын
- жана башка кызыкдар жактарды,
- он жаш куракка жеткен баланын өзүн **тартат**.

5.4. Арыз боюнча соттун чечими

Сот баланы жатак мекемеге жөнөтүү жөнүндө арызды канааттандыруу жөнүндө же аны канааттандыруудан баш тартуу жөнүндө чечим чыгарат.

5.5. Баланы жатак мекемеге жөнөтүү жөнүндө чечимди кайра кароо тууралуу ишти кароо

Чечимди кайра кароо тууралуу арыз менен сотко:

- аймагында баланын үй-бүлөсү жашап жаткан балдарды коргоо боюнча орган,
- жатак мекеме ведомстволук жактан баш ийген тиешелүү ыйгарым укуктуу орган,
- баланын мыйзамдуу өкүлдөрү **кайрылууга укуктуу**.

Чечимди кайрадан кароо жөнүндө арыз баланы аталган мекемеге жөнөтүү жөнүндө **чечимди чыгарган сот** тарабынан каралат.

Иш:

- балдарды коргоо боюнча органдын өкүлүнүн,
- бала турган жатак мекеменин өкүлүнүн
- прокурордун **милдеттүү катышуусу менен сот тарабынан каралат**.

Сот арызды карап чыгып, баланы жатак мекемеге жөнөтүү жөнүндө чечимди жокко чыгаруу тууралуу же болбосо арызды канааттандыруудан баш тартуу тууралуу чечим чыгарат.

6. ЖАРАНДЫ ДАЙЫНСЫЗ ЖОК ДЕП ТАБУУ ЖАНА ЖАРАНДЫ ӨЛГӨН ДЕП ЖАРЫЯЛОО

Кыргыз Республикасынын граждандык кодексинин 77 ст. ылайык эгерде граждандын турган жеринде **бир жыл бою** анын жүргөн жери тууралу маалымат болбосо, ал дайынсыз жоголду деп табылышы мүмкүн.

Эгерде жашаган жеринде **беш жыл бою** турган орду жонундо маалымат болбосо, ал эми алты ай бою өлүм коркунучундагы же белгилүү бир кырсыктан улам аны курман болду деп эсептөө негиз болгон шарттарда кабарсыз болсо, анда сот тарабынан ал өлдү деп жарыяланышы мүмкүн. Согуш аракеттерине байланыштуу дайынсыз жок болгон аскер кызматчысы же башка граждан согуш аракеттери аяктаган күндөн кеминде эки жыл убакыт өткөндөн кийин сот тарабынан өлдү деп жарыяланышы мүмкүн. (КР ЖК 80ст.).

6.1. Арызды берү жана анын мазмүүнү

Жаранды дайынсыз жок деп табуу же жаранды өлгөн деп жарыялоо боюнча арыз таламдаш жак тарабынан арыз берүүчүнүн жашаган жери боюнча берилет.

Мисал

Эдил «Кыргызстан» акционердик коммерциялык банктан үч жылга 500 000 сом өлчөмүндөгү кредитти жшылына 15% үстөгү менен алган Эдил кредит боюнча үстөктөрдү бир жыл ичинде төлөп келип, андан кийин төлөбөй калган. Банктын анын жашаган жерин аныктоо боюнча аракеттери эч кандай натыйжа берген жок. Эдилдин жолдошу аны түнүчүндө үйдөн белгисиз адамдар алып кеткенин жана ошондон кийин ал жөнүндө эч кандай маалымат жок экенин билдирген.

Банк сотко Эдилди өлгөн деп жарыялоо жөнүндө арыз менен кайрылган жана Биринчи май райондук сотунун чечими менен арыз канааттандырылган.

Кыргыз Республикасынын ЖПК 278 ст. ылайык арызда төмөндөгүлөр көрсөтүлөт:

- кайсы максат үчүн жарыялоо зарыл экендиги;
- жарандын дайынсыз жок экендигин ырастаган жагдайлар же болбосо дайынсыз жок болгон жарандын өлүмүнө себеп болгон жагдайлар;

- жарандын туруктуу турган жеринде узак мөөнөт жок болгондугунун далилдери (турак-жай китебинен тактама, ички иштер органдары тарабынан жүргүзүлүп жаткан издөө жөнүндө маалыматтар жана башкалар).

6.2. Арызды кароо тартиби

Арызды кабыл алгандан кийин судья дайынсыз жок болгон жарандык мүлкүнүн жайгашкан жери боюнча камкордук кылуучу органдарга **мүлктү башкаруучуну дайындоону** сунуш кыла алат.

Жарандык дайынсыз жок болгон деп табуу жөнүндөгү соттун чечими анын мүлкүн камкордук кылуучу орган бул мүлктү ишенимдүү башкаруу жөнүндөгү келишим түзгөн жакка өткөрүп берүү үчүн негиз болот.

Жарандын өлгөндүгүн жарыялоо жөнүндөгү соттун чечими жарандык абалды каттоо органы тарабынан жарандын өлгөндүгү жөнүндөгү жазууну жарандык абалды каттоо китебине киргизүү үчүн негиз болот.

Төмөндөгүлөр белгилүү болгон учурда, кимдир бирөөнү дайынсыз жок деп табуу же өлгөн деп жарыялоо мүмкүн эмес:

- издөө үчүн бардык аракеттер жасалбаганда
- адамдын жок болушу атайлап жасалбаса

6.3.

Дайынсыз жок же өлгөн деп табылган жарандын келгендигинин же анын турган жеринин аныкталгандыгын натыйжасы

Дайынсыз жок деп табылган же өлгөн деп жарыяланган адам келген же анын жүргөн жерин табылган учурда сотталамдаш жарандарды нарызы боюнча сотишин жүргүзүүнү кайра баштайт жана жаранды дайынсыз жок болгон же өлгөн деп тапкан сотишин жүргүзүүдө жаңы чечим чыгарат.

Сот өзүнүн мурдагы чечими налып салат.

Жаңы чечимдин копиясы камкордук кылуучу органдарга жана жаранды кабалды каттоо китебиндеги анын өлүмү жөнүндөгү жазууну жок кочыгаруу үчүн жаранды кабалды каттоо органына жиберилет.

7.

ЖАРАНДЫ АРАКЕТКЕ ЖӨНДӨМ ДҮҮЛҮГҮЧЕКТЕЛГЕН ЖЕ АРАКЕТКЕ ЖӨНДӨМ СҮЗДЕПТАБУУ

Жаранды аракетке жөндөмсүз дептабуунун зарылчылыгында акыл-эсинин начарлагандыгынын же жиноорусу менен ооругандыгынын аныкталышынын кесепетинен пайда болушу мүмкүн.

Мындан тышкары мыйзамда каралган жагдайлар баручурда жарандыношондо йле аракетке жөндөмдүүлүгү чектелиши мүмкүн.

7.1. Арызды берүү тартиби жана анын мазмуну

Спирт ичимдиктерин же банги заттарды ашыкча пайдалангандыгынын, кумар оюндарына паталогиялык жактан азгырылуунун натыйжасында жарандын аракет жөндөмдүүлүгү чектелген деп табуу жөнүндөгү арыздар:

- үй-бүлөө мүчөлөрүнөн
 - камкордук кылуучу органдарынан
 - прокурордон
- берилиши мүмкүн

Жаранды психикасынын бузулушунан улама аракетке жөндөмсүз дептабуу жөнүндөгү арыздар:

- үй-бүлөө мүчөлөрүнөн;
 - жакын туугандарынан (ата-энесинен, балдарынан, биртуугандарынан, эже-карындаштарынан);
 - камкордук кылуучу органдарынан;
 - прокурордон;
 - психиатриялык дарылоо мекемесинен;
- берилиши мүмкүн.

Жаранды аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген дептабуу жөнүндөгү арызда :

- өзүнүн үй-бүлөөсүн оор материалдык шартка кабылткандыгынкүбөлөндүргөн жагдайлар (күбөлөрдүн көрсөтмөлөрү, үй-бүлөөнүн кирешелеринин булактары тууралуу тактамалар, ички ичтер органдарынын **аракеттик фактылары** боюнча актылар жана башкалар) **жазылууга тийиш.**

Жаранды аракетке жөндөмсүз дептабуу жөнүндөгү арызда:

- адам өзүнүн аракеттеринин маанисин түшүнбөй же аларга жетекчилик кыла албай калгандыгынын себеби болгон акыл-

эсининбузулушункүбөлөндүргөн жагдайлар
баянынанкөчүрмөлөр,

(дарт

адамдын психиатриялык дарылоочу жайында жаткандыгы боюнча такта
малар жана башкалар) **жөнүндө жазылууга тийиш;**

- Жаранды аракетке жөндөмсүз же аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген деп табуу жөнүндөгү **арыз** ал жарандын **жашаган жери боюнча**, ал эми ала да психиатриялык дарылоо мекемесине орноштурулса, анда бул **дарылоо мекемесинин жайгашкан жери боюнча берилет.**

7.2. Жаранды аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген деп табуу жөнүндө ишти кароо тартиби

Жаранды аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген деп табуу жөнүндө ишти сот:

- жарандын өзүнүн
- арыз берүүчүнүн
- прокурордун
- камкордук кылуучу органдын өкүлүнүн

катышуусу менен карайт.

Жарандын аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген деп табылган соттун чечими камкордук кылуучу органдарга аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген адамга камкорчуну дайындоо үчүн жиберилет.

7.3. Жаранды аракетке жөндөмсүз деп табуу жөнүндөгү ишти кароо тартиби

Сот ишти териштирүүгө даярдоо тартибинде **жарандын сотко чакырылышынын** мүмкүндүгү жөнүндө маселени чечиш керек, ошондой эле жетиштүү негиздер болгонун эске алуу менен анын психиалык абалын аныктоо **үчүн экспертиза дайындайт.**

Жаранды аракетке жөндөмсүз деп табуу жөнүндөгү ишти **сот:**

- арыз берүүчүнүн (сөзсүз катышуусу);
- прокурордун;
- камкордук кылуучу органдын өкүлүнүн **катышуусу менен карайт.**

Эгерде арыз берүүчүнүн өтүнүчү канааттандырылса, **сот чечим мыйзамдуу күчүнө киргенден кийин**, чечимди камкордук кылуучу органга **аракетке жөндөмсүз адам үчүн камкорчуну дайындоо үчүн жиберүүгө милдеттүү.**

7.4.

Аракетке жөндөмдүүлүгүчектелген дегенди алып салуу жана жаранды аракетке жөндөмдүү деп табуу

Айыгып чыккан адам аракетке жөндөмдүү деп таанылышы мүмкүн.

Мындай өндүрүш жаранды толук же жарым-жартылай аракетке жөндөмсүз деп табуу жөнүндө маселе коюуга укуктуу адамдартарабынан, ошондой эле аракетке жөндөмдүүлүгүчектелген жаран тарабынан козголушу мүмкүн.

Жаранды аракетке жөндөмдүүлүгүчектелген дегенди алып салуу жөнүндөгү чечимдин негизинде жаранга белгиленген камордукалынып салынат.

Соткамкорчунун үй-бүлө мүчөлөрүнүн, жакын туугандарынын, психиатриялык дарылоо мекемесинин, камкордук кылуучу органдын, прокурордун арыз боюнча жанасоттук-психиатриялык экспертизанын тиешелуу корутундусунун негизинде жаранды аракетке жөндөмдүү деп табуу жөнүндө чечим кабылалат.

8.

ЖАШЫ ЖЕТЕ ЭЛЕКТІ ТОЛУКАРАКЕТКЕ ЖӨНДӨМДҮҮ ДЕП ЖАРЫЛОО (ЭМАНСИПАЦИЯ)

Жашы жетелек өспүрүм налты жашка чыккан да ата-энесинин, багып алган ата-

энесинин же камкорчусунун макулдугу менен камкордук кылуучу органга, аны толуукаракетке жөндөмдүү деп жарыялоо жөнүндө түнүч менен кайрылаалат. Алардын кимдир бирөөсүнүн каршылыгы болгондо, эмансипация жөнүндө маселе сотто чечилет.

Оналты жашка чыккан жашы жетелек өспүрүмө залдын часотко кайрылууга укуктуу.

8.1. Арызды берүү тартиби жана анын мазмуну

Эгерде:

- ата-энесинин экөөнүн тең макулдугу жок болсо;
- багып алган ата-энесинин макулдугу жок болсо;
- камкорчусунун макулдугу жок болсо;

- камкордук кылуучу органдын жашы жете электи аракетке жөндөмдүү деп жарыялоодон баш тартуусу бар болгондо **арыз сот тарабынан кабыл алынышы мүмкүн.**

8.2. Арызды кароо тартиби

Арыз сотто сөзсүз түрдө арыз берүүчүнүн, ата-энесинин, багып алган ата-энесинин бирөөнүн же экөөнүн, ошондой эле камкордук кылуучу органдын катышуусу менен каралат. Арыз канааттандырылган учурда эмансипация жөнүндөгү соттун чечими мыйзамдуу күчүнө кирген учурдан тартып он алтыга чыккан жашы жетелек толук аракетке жөндөмдүү (эмансипацияланган) деп табылат.

8.3. Эмансипация жөнүндөгү чечимди алып салуу

Жашы жете электи толук аракетке жөндөмдүү (эмансипацияланган) деп жарыялоо жөнүндөгү чечимди алып салуу тууралуу арыз:

- ошондой чечим кабыл алган сотко
- мындай чечим кабыл алган камкордук кылуучу органдын жайгашкан жери боюнча берилет.

9. КЫЙМЫЛДУУ МҮЛКТҮ ЭЭСИ ЖОК ДЕП ТАБУУ ЖАНА ЭЭСИ ЖОК КЫЙМЫЛСЫЗ МҮЛККӨ КАРАТА МУНИЦИПАЛДЫК МЕНЧИК УКУГУН ТААНУУ

Менчик ээси жок же менчик ээси белгисиз буюмдар же менчик ээси менчиктоо укугунан баш тарткан буюмдар ээси жок буюмдар деп таанылат (КР ЖК 275 ст.)

Ээси жок кыймылсыз буюмдарды кыймылсыз буюмду мамлекеттик каттоочу орган тиешелуу мамлекеттик органдын же жергиликтүү оз алдынча башкаруу органынын арызы боюнча эсепке алат.

9.1. Арыз берүүнүн тартиби жана анын мазмуну

Кыймылсыз мүлктү ээси жок деп табуу жөнүндөгү арыз сотко ага ээлик кылууга киришкен жак тарабынан арыз берүүчүнүн жашаган же жайгашкан жери боюнча берилет

Ээси жок кыймылсыз мүлккө карата муниципалдык менчик укугун таануу жөнүндөгү арыз анын жайгашкан жери боюнча сотко муниципалдык мүлктү башкаруу ыйгарым укугуна ээ болгон орган тарабынан берилет.

9.2. Арызды кабыл алуудан баш тартуу

Сот муниципалдык мүлктү башкаруу ыйгарым укугуна ээ органдын кыймылсыз мүлккө карата муниципалдык менчик укугун таануу жөнүндөгү арызын, ал буюмдун мыйзамда белгиленген тартипте эсепке алынгандыгына үч жылдан аз убакыт өткөн учурда, кабыл алуудан баш тартат жана бул иш боюнча сот ишин жүргүзүүнү токтотот.

9.3. Арыз боюнча соттун чечими

Буюмду ээсиз деп табуу же кыймылсыз мүлккө карата муниципалдык менчик укугун таануу жөнүндөгү арыз **сотто иш боюнча таламдаш жактардын сөзсүз түрдө катышуусу менен каралат.**

Кыймылдуу мүлк ээси жок деп табылган учурда соттун чечими менен ага ээлик кылууга киришкен жактын менчиги деп жарыяланат.

Кыймылсыз мүлк ээси жок деп табылган учурда сот өзүнүн чечими менен ал мүлккө муниципалдык менчик укугун тааныйт.

10. ТАЛАП КЫЛУУЧУНУН БААЛУУ КАГАЗДАРЫНА ЖАНА ОРДЕРДИК БААЛУУ КАГАЗДАРГА КАРАТА ЖОГОЛГОН МЕНЧИК УКУГУН КАЛЫБЫНА КЕЛТИРУУ (КАЙРА ЧАКЫРТУУ ИШИН ЖҮРГҮЗҮҮ)

Эгерде документти кармоочу талап кылуучунун баалуу кагазын жоготсо, анда жоголгон документти анык эмес деп табуу жана ага карата укуктарын калыбына келтирүү соттук тартипте жүргүзүлөт.

10.1. Арызды беруу тартиби жана анын мазмуну

жоголгон документтерди анык эмес деп табуу жонундогу арыз ал документтерди берген мекеменин (жактын) жайгашкан жери боюнча берилет.

Арызда:

- жоголгон документтин өзгөчөлөнгөн белгилери
- аны берген мекеменин (жактын) аталышы
- документ жоголуп кеткендеги кырдаал
- документ берген мекемеге ал боюнча төлөмдөргө жана берүүлөргө тыюу салуу жөнүндөгү арыз берүүчүнүн өтүнүчү көрсөтүлүүгө тийиш.

10.2. Арызды алгандан кийинки судьянын иш аракеттери

10.3. Документ кармоочунун арызы

Жоголгондугу жөнүндө билдирилген документтердин кармоочусу жарыяланган күндөн тартып үч айдын ичинде документтреге карата өзүнүн укуктары тууралуу арыз менен сотко кайрылууга милдеттуу.

10.4. Документти кармоочудан арыз келип түшкөндөн кийинки соттун иш-аракеттери

Жарыяланган күндөн тартып **үч айлык мөөнөт өткөнгө чейин** документти кармоочудан арыз келип түшкөн учурда сот документти жоготуп жиберген жактын арызын кароосуз калтырат жана документти берген мекеме (жак) үчүн ал документ боюнча төлөөлөргө жана берүүлөргө тыюу салынган мөөнөттү белгилейт. **Бул мөөнөт эки айдан ашпоого тийиш.**

Ошол эле мезгилде сот арыз берүүчүгө документти кармоочуга карата бул документти талап кылуу жөнүндө жалпы тартипте доо коюу укугу тууралуу, ал эми **документти кармоочуга** тыюу салуу чаралары менен ага келтирилген чыгашалардын ордун арыз берүүчүдөн төлөтүп алуу укугу жөнүндө түшүндүрүлөт.

10.5. Арызды кароо тартиби

Жоголгон документти анык эмес деп табуу жөнүндөгү ишти сот арыз документти кармоочудан келип түшпөгөн учурда жарыялангандан кийин **үч айлык мөөнөт өткөндөн кийин карайт.**

10.6. Арыз боюнча соттун чечими

Арыз берүүчүнүн өтүнүчү канааттандырылган учурда сот жоголгон документти анык эмес деп табуу жөнүндө чечим чыгарат.

10.7. Документти кармоочунун мүлктү негизсиз сатып алуу жөнүндө доо коюу укугу

Бул документке карата өзүнүн укуктарын кандайдыр бир себебтер менен өз убагында билдирбеген документти кармоочу документти анык эмес деп табуу жөнүндөгү соттун чечими мыйзамдуу күчүнө киргенден кийин жоголгондун ордуна жаны документ алуу укугу таанылган жакка карата **мүлктү негизсиз алуу же сактоо жөнүндө доо кое алат.**

11. ПСИХИАТРИЯЛЫК СТАЦИОНАРГА ЖАРАНДЫ МАЖБУРЛАП ЖАТКЫРУУ

Жарандар даарыланууну өтүдөн баш тарткан учурда, аларды мажбурлап госпиталдаштыруу мүмкүн.

11.1. Арызды берүү тартиби жана анын мазмуну

Жаранды мажбурлап ооруканага жаткыруу жөнүндөгү арыз жаран жаткырылган психиатриялык оорукананын жайгашкан жери боюнча сотко берилет.

Мажбурлап ооруканага жаткыруу жөнүндөгү өтүнүчү менен психиатриялык оорукананын өкүлдөрү кайрылат.

Арызга ал адамдын **психиатриялык стационарда мындан ары да болуусунун зарылчылыгы жөнүндөгү** психиатр-врачтардын комиссиясынын жүйөөлүү себептелген корутундусу тиркелет.

11.2. Арыз берүү мөөнөтү

Жаранды мажбурлап госпиталдаштыруу жөнүндө арыз психиатриялык мекеменин психиатр-врачтарынын комиссиясы адамдын психиатриялык стационарда андан ары болушу зарыл экендиги жөнүндө корутундусу чыгарган учурда тартып **жыйырма төрт сааттын ичинде** берилет.

11.3. Арызды карап чыгуу тартиби

Жаранды психиатриялык стационарга мажбурлоо тартибинде госпиталдаштыруу жөнүндө арызды сот **иш козголгон учурдан тартып беш күндүн ичинде** карайт.

Жаранга аны мажбурлап госпиталдаштыруу жөнүндө иш боюнча соттун жыйналышына жеке катышуу укугу берилүүгө тийиш.

Иш сотко кайрылган психиатриялык мекеменин өкүлүнүн, прокурордун жана госпиталдаштыруу жөнүндө маселеси каралып жаткан адамдын өкүлүнүн милдеттүү түрдө катышуусу менен каралат.

Арызды канааттандыруу жонундо чечим жаранды белгиленген мөөнөткө психиатриялык стационарга мажбурлап госпиталдаштыруу жана андан ары кармоо үчүн негиз болуп саналат.

Сот өз чечими менен жаранды психиатриялык стационарда кармап туруу мөөнөтүн узартууга укуктуу.

Психиатриялык стационарга мажбурлап жаткырылган жаранды мажбурлап госпиталдаштырууну узартуу жөнүндө андан аркы чечим жыл сайын ЖПК талаптарын сактоо менен сот тарабынан кабыл алынат.

12. ЖОГОЛГОН СОТ ӨНДҮРҮШҮН КАЛЫБЫНА КЕЛТИРҮҮ

12.1. Жоголгон сот өндүрүшүн калыбына келтирүүнүн тартиби

Жоголгон сот өндүрүшүн калыбына келтирүү жөнүндө иш ишке катышуучу жактардын арыздары боюнча козголот.

12.2. Арызды берүү

Арыз талаштын маңызы боюнча чечим чыгарган же иш боюнча сот өндүрүшүн токтотуу жөнүндө аныктама чыгарган сотко берилет.

Арызда төмөнкүлөр көрсөтүлүүгө тийиш:

- арыз берүүчү кайсы сот өндүрүшүн калыбына келтирүү жөнүндө өтүнүп жаткандыгы;
- сот иштин маңызы боюнча чечим кабыл алгандыгы же иш боюнча өндүрүш токтотулгандыгы;
- иште арыз берүүчү кандай процесстик абалды ээлегендиги;
- иште дагы ким жана кандай процесстик абалда катышкандыгы;
- бул жактардын жашаган жери же турган жери;
- арыз берүүчүгө өндүрүштүн жоголгон жагдайлары жөнүндө эмне белгилүү экендиги;
- өндүрүштүн документтеринин көчүрмөлөрүнүн же алар жөнүндө маалыматтардын жайгашкан жери жөнүндө;
- арыз берүүчү кайсы документтерди калыбына келтирүүнү зарыл деп эсептегендиги;
- аларды кайсыл максат үчүн калыбына келтирүү зарыл экендиги.

Арызга ишке тиешелүү болгон жана сакталып калган документтер же алардын көчүрмөлөрү, алар белгиленген тартипте ырасталбаса да тиркелет.

Арыз берүүчү соттук чыгымдарды төлөөдөн бошотулат.

12.3. Арызды кароо

Ишти кароодо сот:

- өндүрүштүн сакталган бөлүктөрүн,
- документтердин көчүрмөлөрүн,
- ишке тиешелүү башка маалымкаттарды жана кагаздарды **колдонот**.

Сот күбө катары:

- процесстик аракеттерди жасоого катышкан жактарды,

зарыл учурларда:

- ишти караган судьяларды,
- соттун чечимин аткарган жактарды **сурай алат**.

Сот арыз канааттандыруу жөнүндө чечим чыгарганда, анда сотко берилген кайсы маалыматтардын жана жоголгон өндүрүш боюнча процесстин бардык катышуучуларынын катышуусу менен сот отурумунда иликтенген кайсы маалыматтардын негизинде калыбына келтирилүүчү сот актысынын мазмуну аныкталды деп тапканын көрсөтөт.

12.4. Иш боюнча өндүрүштү токтотуу жана жоголгон сот өндүрүшүн калыбына келтирүү жөнүндө арызды карабастан калтыруу

Сот төмөндөгү учурларда арызды кароосуз калтырат:

- кайрылуунун тиешелүү максаты көрсөтүлбөсө
- кайрылуунун арыз берүүчү көрсөткөн максаты анын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоого байланышпаса.

Жыйналган материалдар жоголгон сот өндүрүшүнө байланышкан сот актысын так калыбына келтирүү үчүн жетишсиз болгондо, сот өз аныктамасы менен жоголгон сот өндүрүшүн калыбына келтирүү жөнүндө иш боюнча өндүрүшү токтолат жана ишке катышуучу жактарга доону жалпы тартипте коюу укугун түшүндүрөт.

Жоголгон сот өндүрүшүн калыбына келтирүү жөнүндө арызды кароо аны сактоонун мөөнөтү менен чектелбейт.

Чечимди аткаруу максатында берилген арыз боюнча жоголгон сот өндүрүшүн калыбына келтирүү жөнүндө иш боюнча өндүрүштү сот токтотот, эгерде:

- аткаруу барагын аткаруу үчүн берүүнүн мөөнөтү өтүп кетсе жана сот тарабынан калыбына келтирилбесе.

Жоголгон сот өндүрүшүн калыбына келтирүү маселелери боюнча аныктамага карата жекече даттануу (сунуштама) берилиши мүмкүн.

КОНТРОЛДУК СУРООЛОР

1. Өзгөчө сот ишин жүргүзүүнү козгоо:
 - а) доо берүү
 - б) арыз берүү
 - в) утурлама доо берүүжолу менен жүргүзүлөт

2. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жөнүндөгү иштер:
 - а) буйрук иретинде
 - б) сырттан кароо
 - в) өзгөчө сот ишин жүргүзүүтартибинде каралат

3. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жөнүндөгү арыздар берилет:
 - а) жоопкердин жашаган жери боюнча
 - б) арыз берүүчүнүн жашаган жери боюнча
 - в) тараптардын тандап алуусу боюнча

4. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жөнүндөгү иштер боюнча арыз берүүчү:
 - а) доодон баш тартууга
 - б) макулдашуу келишиминин түзүүгө
 - в) арыздан баштартуугаукуктуу

5. Юридикалык мааниси бар фактыларды аныктоо жөнүндөгү ишти кароонун жыйынтыгы боюнча соттук акт чыгарылат:
 - а) соттук акт түрүндө
 - б) соттун токтому түрүндө
 - в) соттун чечими түрүндөчыгарылат

6. Жаран дайынсыз жок деп табылышы мүмкүн, эгерде ал туруктуу жашаган жерде анын жүргөндүүгү жөнүндө:
 - а) бир жылдын ичинде
 - б) үч жылдын ичинде
 - в) беш жылдын ичиндемаалымат жок болсо

7. Муниципалдык мүлктү башкаруу укугуна ээ болгон орган, ал буюмду эсепке алгандан кийин канча убакыттын ичинде сотко муниципалдык менчик укугун таануу жөнүндөгү арыз менен:

- а) үч жыл өткөндөн кийин
 - б) беш жыл өткөндөн кийин
 - в) бир жыл өткөндөн кийин
- кайрылууга укуктуу

8. Жоголгон документти анык эмес деп табуу жөнүндөгү арыз сотко:

- а) арыз берүүчүнүн жашаган жери
 - б) документти берген мекеме (жактын) жайгашкан жери
 - в) документ табылган жери
- боюнча берилет

9. Жаранды психиатриялык стационарга мажбурлап жаткыруу жөнүндөгү арызды сот:

- а) иш козголгон учурдан тартып үч күндүн ичинде
 - б) иш козголгон учурдан тартып беш күндүн ичинде
 - в) иш козголгон учурдан тартып жети күндүн ичинде
- карайт

10. Жарандык абал актысындагы туура эмес жазууларды белгилөө жөнүндөгү арыз:

- а) ЗАГС органы жайгашкан жердеги
 - б) арыз берүүчү жашаган жердеги
 - в) документти берүү керек болгон орган жайгашкан жердеги
- сотко берилет.

ТИРКЕМЕ

Мисал

Эдил “Кыргызстан” акционердик коммерциялык банктан үч жылга 500 000 сом өлчөмүндөгү кредитти жылына 15% үстөгү менен алган. Эдил кредит боюнча үстөктөрдү бир жыл ичинде төлөп келип, андан кийин төлөбөй калган. Банктын анын жашаган жерин аныктоо боюнча аракеттерди эч кандай натыйжа берген жок. Эдилдин жолдошу аны түнүчүндө үйдөн белгисиз адамдар алып кеткенин жана ошондон кийин ал жөнүндө эч кандай маалымат жок экенин билдирген.

Банк сотко Эдилди өлгөн деп жарыялоо жөнүндө арыз менен кайрылган жана Биринчи май райондук сотунун чечими менен арыз канааттандырылган.

Мисал

2006-жылдын октябрь айында Вадим жана дагы үч жумушчу Ысык-Ата районунун Красная речка айылындагы Будда чиркөөсүн реставрациялоо боюнча жумушка жекече жалдануу менен тартылышкан. Курулуш иштерин жүргүзүү учурунда ал курулуш шатыларынан кулап кетип бүтүн сындырып алган. Кырсык болгондугу тууралуу акт түзүлгөн эмес. Вадим сотко кайрылган.

Мисал

Анна 1929 жылы туулган, көп жылдан бери талма менен ооруйт, психиатриялык мекемеде учетто турат. Анын балдары Ирина жана Андрей Чолпон-Ата шаарынан батыр сатып алышкан жана батырди анын наамына катташкан. Анна бир нече убакыттан кийин батырди өзүнүн кошунасы Бурулга сатып жиберген. Андрей менен Ирина сотко аны аракетке жөндөмсүз деп табуу жөнүндө арыз менен кайрылышкан.

Мисал

Петр айалы Ольга жана уулу Василий болуп “Восток-5” кичи районундагы 42 үйдүн 10 батырин приватташтырып алышкан. 2008-жылга чейин Совет көчөсүндөгү 2 үйдүн 5 батыринде жашап келип, кийин батырди сатып жиберип жана белгисиз тарапка чыгып кеткен. Өзүнүн

аялы менен Петр 2000-жылы ажырашып кеткен. Улуу Василий 2006-жылы батирдеги каттоодон чыккан жана РФ туруктуу жашоого кеткен. Петр 2009-жылы каза болгон жана анын атасы Иван алты ай өткөндөн кийин нотариалдык конторага мурастоо укугу жөнүндө күбөлүк берүү боюнча кайрылган. Нотариустун токтому менен мурастоо укугу жөнүндө күбөлүктү берүүдөн баш тартылган.

Иван сотко кайрылган.

Мисал

Гульнара 1964-жылы Адылга турмушка чыккан жана алар анын ата-энесинин үйүндө жашап келишкен. Никеден 5 баласы бар. Адыл 1980 жылы үйдөн кетип калган жана азыркы убакытта башка үй-бүлөөсү менен жашайт. Күйөөсүнүн ата-энеси 1978-жылы каза болушкан. Турак-жайга укук берүүчү документтер жок жана ал өзүнө менчик укугун каттата алалбай жүрөт. Адыл турак жайга эч кандай укуктарын билдирбейт.

Гульнара сотко кыймылсыз мүлккө менчик укугуна ээлик кылуу, пайдалануу жана теккоо фактысынын аныктап берүү жөнүндөгү арыз менен кайрылган.

Мисал

Аламүдүн райондук сотунун чечими менен Таш-Дөбө айыл өкмөтүнүн өкүлүнүн арызы канааттандырылган. Таш-Дөбө айылынын, Бальничная көчөсүндө жайгашкан кыймылсыз мүлк ээсиз деп табылып жана ага муниципалдык менчик укугу таанылган. Чуй областтык сотунун жарандык иштер боюнча соттук коллегиясынын аныктамасы менен Аламүдүн райондук сотунун чечими жокко чыгарылган жана Таш-Дөбө айыл өкмөтүнүн өкүлүнүн арызы кароосуз калтырылган.

Областтык сот арыз өзгөчө сот ишин жүргүзүү тартибинде берилген бирок укук жөнүндө талаш-тартыш бар деп көрсөткөн. Эгерде өзгөчө жүргүзүлүүчү ишти сотто кароодо сотко караштуу укук боюнча талаш-тартыш бар экендиги аныкталса, анда сот аныктама чыгарып, анда арыз берүүчүгө жана таламдаш башка жактарга алардын талаш-тартыш маселени өзгөчө иш жүргүзүүчү сотто доо боюнча иш жүргүзүү тартибинде чечип алуу укугу түшүндүрүлөт.

Мисал

Галина Асан менен иш жүзүндө никеде болбой жашаган. 2008-жылы алар Руслан аттуу уулду болушкан. Асан 2009-жылы жол кырсыгына кабылган жана денесине оор жаракат алган, кийин алган жаракаттардын кесепетинен каза болгон. Галина сотко Асандын баласы Русланга карата аталыгын таануу фактысын табуу жөнүндө арыз менен кайрылган. Ош шаардык соттунун чечими менен Галинанын арызы канааттандырылган.

Мисал

2006-жылдын октябрь айында Вадим жана дагы үч жумушчу Ысык-Ата районунун Красная речка айылындагы Будда чиркөөсүн реставрациялоо боюнча жумушка жекече жалдануу менен тартылышкан. Курулуш иштерин жүргүзүү учурунда ал курулуш шатыдан кулап кетип бутун сындырып алган. Кырсык болгондугу тууралуу акт түзүлгөн эмес. Вадим сотко кайрылган.

Талкуулоо үчүн суроолор:

- 1. Кандай факт аныктоого жатат? Кандай далилдер менен алар тастыкталат?*
- 2. Вадим кайсы сотко арыз бериш керек?*
- 3. Соттун чечиминин резолютивдик бөлүгүн түзүп бергиле.*

Мисал

Анна 1929 жылы туулган, көп жылдан бери талма менен ооруйт, психиатриялык мекемеде учетто турат. Анын балдары Ирина жана Андрей Чолпон-Ата шаарынан батыр сатып алышкан жана батырди анын наамына катташкан. Анна бир нече убакыттан кийин батырди өзүнүн кошунасы Бурулга сатып жиберген. Андрей менен Ирина сотко аны аракетке жөндөмсүз деп табуу жөнүндө арыз менен кайрылышкан.

Талкуулоо үчүн суроолор:

- 1. Жаранды психикасынын бузулушунан улам аракетке жөндөмсүз деп табуу жөнүндөгү арызды берүүгө ким укуктуу?*
- 2. Кандай учурларда соттук-психиатриялык экспертиза дайындалат?*
- 3. Кандай документтердин негизинде жөндөмсүз адамга камкорчу дайындалат?*

Мисал

Петр айалы Ольга жана уулу Василий болуп “Восток-5” кичи районундагы 42 үйдүн 10 батирин приватташтырып алышкан. 2008-жылга чейин Совет көчөсүндөгү 2 үйдүн 5 батиринде жашап келип, кийин батирди сатып жиберип жана белгисиз тарапка чыгып кеткен өзүнүн аялы менен Петр 2000-жылы ажырашып кеткен. Улуу Василий 2006-жылы батирдеги каттоодон чыккан жана РФ туруктуу жашоого кеткен. Петр 2009-жылы каза болгон жана анын атасы Иван алты ай өткөндөн кийин нотариалдык конторага мурастоо укугу жөнүндө күбөлүк берүү боюнча кайрылган. Нотариустун токтому менен мурастоо укугу жөнүндө күбөлүктү берүүдөн баш тартылган. Иван сотко кайрылган.

Талкуулоо үчүн суроолор:

- 1. Нотариалдык иш аракеттен баш тартууга арыз кандай мөөнөттө жана кайсы сотко берилет?*
- 2. Укуктук мамилелер кандай нормативдик укуктук актылар менен жөңгө салынат?*
- 3. Бул иш боюнча соттун чечиминин резолютивдик бөлүгүн түзүп бергиле.*

ЖАЗУУ ТАПШЫРМАЛАР.

1-Маселе

1912-жылы туулган Иванова А.П. 1935-жылдан бери Дудин В.Н. менен иш жүзүндө никеде болгондугун фактысын аныктап берүүнү соттон сураган.

Арызды кароонун жыйынтыгы боюнча соттун актысын даярдаңыз.

2-Маселе

Гульнара 1964-жылы Адылга турмушка чыккан жана алар анын ата-энесинин үйүндө жашап келишкен. Никеден 5 баласы бар. Адыл 1980 жылы үйдөн кетип калган жана азыркы убакытта башка үй-бүлөөсү менен жашайт. Күйөөсүнүн ата-энеси 1978-жылы каза болушкан. Турак-жайга укук берүүчү докуменнтер **жок** жана ал өзүнө менчик укугун каттата алалбай жүрөт. Адыл турак жайга эч кандай укуктарын билдирбейт.

Гульнара сотко кыймылсыз мүлккө менчик укугуна ээлик кылуу, пайдалануу жана теккоо фактысынын аныктап берүү жөнүндөгү арыз менен кайрылган.

Соттун чечиминин резолютивдик бөлүгүн түзүп бергиле.